

consortio remotus vixit, ut qui cum paucis tantum hominibus res discutendas habuit; licet in legendis hominum factis, quae scripto consignata fuere, totam vitam consumserit. Ad hoc quoque serio attendendum est, numquam nisi ex circumstantiis notis esse ratiocinandum, minimasque circumstantias saepe hisce ratiociniis maximum lumen adfundere.

CAPVT II.

De methodo synthetica.

Synthetica methodus usu venit, quoties ea, quae in mente habemus, aliis explicare suscipimus. Vulgo notum est, quantum eiusdem rei explicationes variae auditores aut lectors diverse adficiant; quum clare unam percipient, et aliam non intelligent, quamvis iisdem nominibus res eadem designentur, et nihil in una detur, quod non in alia reperiatur. Differentia in sola methodo quaerenda est.

ARTICVLVS VNICVS.

De methodo doctrinae, seu veritatem inventam exponendi.

Ad inveniendam et explicandam veritatem utilissime adhiberi potest methodus analytica,

seu inventionis; immo in exponenda veritate iam inventa convenientius usurpanda videtur. Etenim in hac methodo, ipsa, ut ita dicam, naturae vestigia pedentem persequimur, atque convenientissimum omnino est, ut eadem ratione, qua nos ipsi didicimus, alios doceamus, illosque eadem, quam tenuimus, via ad veritatem perducamus. Quia tamen methodi syntheticae utilitas maxima esse potest, nullam veritatis adsequendae rationem praetermittere volumus. Quare hanc quoque methodum exponemus, et variis regulis distinguemus.

Regula I. *Verba, in quibus obscuritas quantumvis exigua datur, ante omnia explicanda sunt.*

Inutiliter enim quis res aliis explicat, si auditores verba, quibus illae exponuntur, non intelligent. Quid sit definitio superius diximus; definitio alia est nominis, alia rei. Porro tum res, tum nomina prius definiri debent secundum regulas definitionis superius traditas. His autem peractis, quum ratiocinii veritas a veritate propositionum pendeat, clarum est, nihil aliis ratiocinando persuaderi, nisi ipsis de veritate quarundam propositionum constet; sed ut nulla maneat difficultas, eligendae sunt propositiones, in quibus subiectum cum attributo immediate conferri possit. Tunc nemo qui verba intelligit, per momentum temporis circa propositiones illas in

dubio haerere potest. Huiusmodi sunt axiomata.

Regula II. Post definitiones clare propo-ni debent axiomata, ex quibus ratiocinia deducenda sunt.

Dantur propositiones, quae axiomata non sunt, sed pro iis usurpantur, quod quidem in pluribus occasionibus necessarium est. Ta-les propositiones vocare possumus *axiomata respectiva*, quae quidem non sunt proposicio-nes per se manifestae, sed iis, quibus ratio-cinia nostra proponimus, plenissime notae; ita ut inutile foret has demonstrare. Non semper omnia ex primis principiis deduci possunt. Scien-tiae quaedam alias propositiones pro fundamen-to habent, quas notas aliis supponimus. Non interest, utrum ratiocinium deducatur ex axio-matibus absolutis, an ex respectivis. Nam in utroque casu, si ratiocinium sit bene deduc-ut, dubitatio nulla remanere potest circa con-cclusionem. Si illa quae explicanda habe-ut, ad praxim spectent, requiritur ut ille, quem praxim hanc docere suscipimus, aliquid agere possit. Quis scribendi artem docebit il-lum, qui digitos flectere non potest? Doce-re praxim est explicare, quomodo actiones dirigendae sint; sed actiones, quae dirigen-dae sunt, prius determinari debent; haec ipsa determinatio vocatur *postulatum*. Ita ab eo, quem numerorum multiplicationem docere su-cipio, postulo, ut numeros uno charactere

expressos multiplicare possit, id est, horum producta memoria impressa habeat. Ita et-iam ab eo, quem praxim geometriae docere deboeo, postulo, ut lineas ducere et circulos formare possit.

Regula III. Si de praxi agatur, postu-lata post axiomata proponenda sunt.

Haec tamen regula cum praecedenti ita intelli-gi debet, ut non semper axiomata et postulata ante omnia ratiocinia enuntianda sint. Satis est, si haec exponantur in ipsa ratiocinationum serie, ita ut tamen nulla fiat interrupcio.

Definitionibus, axiomatibus et postulatis hypotheses saepe adduntur; idque locum ha-bet, quando id explicare suscipimus, quod circumstantias peculiares positas sequitur. Ra-tiocinium in hoc casu est hypotheticum, et circumstantiae antea exponendae sunt.

Hisce praemissis transeundum ad tracta-tionem argumenti propositi, quod per partes fieri debet. Circa subiecti divisionem ante omnes alias regula haec observanda est.

Regula IV. Subiecti propositi divisio ita instituenda est, ut partes separatim tra-ctari possint.

Hoc ita intelligendum est, unam inter partes desiderari, quae sine consideratione reliquarum explicari possit, et haec erit prima. Ex reliquis secunda eodem modo eligitur, ita ut sine ceteris tractari possit, et sic de aliis.

Regula v. *Divisio*, quam natura argumenti indicat, aliis anteponenda est; et partes huius simpliciores ante magis compositas exponi debent. Haec tamen regula praecedenti subordinata esse debet.

Regula vi. *In ratiociniis conclusiones tantum deducendas sunt ex definitionibus, axiomatibus, postulatis, hypotheses et propositionibus iam probatis*, ut iam vidimus.

Regula vii. *Omnes propositiones reiiciendae sunt, quae ad argumentum propositum non pertinent, aut ad illud demonstrandum vel illustrandum non inserviunt*. Confusionem numquam vitari ab iis, qui hanc regulam negligunt, experientia satis docet.

Regula viii. *Propositiones, quae aliis demonstrandi inserviunt, his ultimis praemittendae sunt*.

Regula ix. *Propositiones simplices praecedere debent compositas, et generales ante particulares tractari debent*.

Hae regulae saepe simul observari non possunt, quum frequenter contingat, simpli-
cem propositionem ex composita tantum deduci posse, et propositionem generalem, nisi demonstrato prius casu peculiari, explicari non posse. In his circumstantiis neglecta regula ultima, praecedentem sequi debemus.

Regula x. *Post singulas propositiones iliae primum monstranda sunt, quae has sequuntur, postea quae cum his relationem*

habent, et quidem ita ut praecedant illae, quarum relatio convenientior est.

Huius regulae pars secunda ita intelligenda est, ut locum habere possit tantum si cum duabus praecedentibus regulis non pugnat. In harum regularum observatione, haud magna est difficultas. Initio tamen antequam hisce bene adsueti simus, harum praxis adiuvari poterit sequentibus adminiculis.

Primum debemus notare et bene determinare illud, quod explicare suscipimus, catalogum efficiendo, qui contineat omnes propositiones demonstrandas breviter expressas, aut potius simpliciter indicatas. Postea debemus inquirere in argumenta, quibus nostro iudicio facilime et brevissime propositiones istae probari possint. Haec argumenta continent novas propositiones prioribus in catalogo addendas. Deinde principia, ex quibus hae ultimae propositiones sive immediatae, sive per seriem propositionum iam catalogo comprehensarum deducuntur, etiam notari debent.

Tandem iudicanda etiam sunt verba obscura, quae definiri debent, ut et postulata et hypotheses, si de his agatur. Omnia, quae ita indicata sunt, nunc observatis regulis in ordinem redigenda sunt, et quidem ita ut rationem percipiamus, quare singula ad hunc potius, quam ad alium locum referamus. Rebus ita dispositis, explicanda erunt, quae simpliciter tantum indicata habentur. Ex hacte-

nus dictis patet totum utriusque methodi artificium atque discrimen. Methodus analytica a compositis ad simpliciora regreditur; contra autem methodus synthetica a simplicioribus ad composita adscendit, quas quidem vulgares definitiones utpote minus accuratas breviter explicabimus. In eo nempe posita est ars tota analyseos, ut ad ipsam idearum originem arque genesis perducat, notiones nostras compónat, dividat et inter se conferat. Notionum autem nomine heic intelligimus ideas simplices et singulares, quas sensationum et reflexionis ope adquirimus. Haec est cognitio num nostrarum materia, ex qua ideas complexas formamus, collatis inter se per analysis diversis relationibus. Cavendum ergo est, ne illas ideas simplices, quae in methodo analytica considerantur, cum abstractis notionibus et generalibus philosophorum principiis confundamus. Hoc alterum praestat methodus synthetica, quae definitionum, axiomatum et principiorum generalium ope veritatem explicat. Ex hac brevi utriusque methodi explicatione, satis manifesta est analyseos praestantia; quum idearum generationem et formationem nobis aperiat, ita ut singula, ut ita dicam, veritatis vestigia facile recognoscamus, illaque vestigia relegere, atque ideas iterum examinare liceat.

LOGICAE FINIS.

AVCTOR LECTORI.

PARS SECVNDA
PHILOSOPHIAE

METAPHYSICA.

Ea est de rebus metaphysicis male canonicis et tenore concepsisse monnulorum nuptio, ut praestantissimae huius disciplinae studiorum alios aspernentes, etiam in aliis ratione vanissimis cogitantes, etiam in aliis studiis facilius traducant. Eo que progesa est perniciosa et erroris causa, etiam in aliis studiis, atque etiam ploros ne aliis metaphysicis haec scientia non metaphysicarum, sed metaphysicis tribuenda. Etiam in aliis studiis, etiam in aliis, quod ad physicas occultas pertinet, vilis erat, tandem conseruare, sed etiam in aliis philosophis repudiam. Ego vero intentiones metaphysicas amicatus, nulla alia meliori defensione credens, hoc studio honorarem atque dignitatem restitu posse existimo, quam si metaphysicas usum atque abusum expoliam.

Metaphysicu definitio solet eis in genere, et spiritu et ratione. Hinc duae etiam metaphysicae partes. Quae omnia in vel etiam metaphysicas generales comprehenduntur, universalissimas rationes habentes, essentias, possibili-

SEV